

חידוש הרפורמה - בהסכמה רחבה

הקואליציה בחרה עד כה להתעלם מאזהרות הכלכלנים, תוך שראש הממשלה ושר האוצר טוענים שאין מדובר ב"זרמה גדולה"

פרופ' יוסי שפיגל ב' באייר תשפ"ג 15:14, 23.04.23

ערוץ 7: <https://www.inn.co.il/news/599127>

כמו כל מערכת אחרת, גם מערכת המשפט בישראל זקוקה לרפורמות. על כך יש הסכמה רחבה, כולל מצד אישים כמו נשיא בית המשפט העליון לשעבר אהרון ברק, והנשיאה הנוכחית אסתר חיות.

בין השאר, יש הסכמה רחבה על כך כי מספר השופטים לנפש בישראל נמוך משמעותית, ואילו מספר ההליכים המשפטיים לנפש הוא גבוה משמעותית מאלה שמדינות מערביות.

הפערים מבהילים: דו"ח של מחלקת המחקר של הרשות השופטת מ-2021 מגלה כי במדינות אירופה יש במוצע 22 שופטים מקצועיים במשרה קבועה, 9 שופטים מקצועיים במשרה ארעית, ו-94 שופטים לא מקצועיים לכל 100,000 תושבים. בישראל לעומת זאת יש 9 שופטים מקצועיים במשרה קבועה, שופט מקצועי אחד במשרה ארעית, ו-5 שופטים לא מקצועיים לכל 100,000 תושבים.

לא במפתיע, התוצאה היא עומס עצום המוטל על השופטים, אשר מביא להתמשכות בלתי נסבלת של הליכים משפטיים, ועלול להביא לפגיעה באיכות ההחלטות המתקבלות.

אלא שהרפורמות שהקואליציה מקדמת מאז הושבעה הממשלה בסוף 2022 אינן נותנות מענה לבעיות אלה. נייר עמדה של מדעניות מדינה למען הדמוקרטיה הישראלית מראה כי השינוי המוצע "יחליש את מערכת האיזונים והבלמים שמפעילה הרשות השופטת על הרשות המבצעת. חולשה כזו לא התקיימה בישראל מעולם." למעשה, גם שר המשפטים, יריב לוין, הודה בכך בראיון לערוץ 14. אם יאומצו שינויי החקיקה המקודמים בכנסת, צפוי מדד הדמוקרטיה בישראל, אשר נמצא כיום מעט מתחת לממוצע מדינות ה-OECD-לרדת לרמה האופיינית למדינות באמריקה הלטינית. ספק אם זה המועדון אליו ישראל שואפת להצטרף.

אמנם תומכי החקיקה טוענים שהיא תגביר את ה"משילות", בכך שתאפשר לרשות המבצעת לממש את המדיניות שלה בצורה יותר אפקטיבית, אך טענה זו מתבססת על פרשנות שגויה למושג "משילות". מועצת זכויות האדם של האו"ם קובעת כי המבחן האמיתי של משילות נאותה היא המידה שבה מוסדות השלטון מבטיחים את הזכויות האזרחיות, התרבותיות, הכלכליות, הפוליטיות, והחברתיות של התושבים. למותר לציין שעצמאות הרשות שהשופטת חיונית לשם כך.

ככלל כלכלנים מתקשים להסכים ביניהם על מדיניות כלכלית ועל תחזיות לעתיד. למרות קושי זה, יש קונצנזוס חסר תקדים בין כלכלנים כי הרפורמות המוצעות יסבו לכלכלת ישראל נזק חמור בטווח הארוך, וייתכן שגם בטווח הקצר. לדעה זו שותפים לא רק כמעט כל הכלכלנים האקדמיים בישראל ובכירים בשירות הציבורי לשעבר, אלא גם כלכלנים במשרד האוצר ובבנק ישראל, כמו גם כלכלנים רבים מחו"ל, ביניהם 15 חתני פרס נובל בכלכלה. להערכות כי הרפורמות עלולות לפגוע בכלכלת ישראל הצטרפה ממש לאחרונה סוכנות דרוג האשראי מוד'ס, אשר ביקרה בין השאר את אופן קידום הרפורמות במהירות וללא גיבוש הסכמות רחבות.

כך למשל, נייר עמדה של הכלכלנית הראשית במשרד האוצר העריך את היקף הפגיעה בכלכלת ישראל בסכום של כ-270 מיליארד ש"ח על פני 5 שנות התקציב העוקבות להעברת הרפורמה, שהם כ-54 מיליארד ש"ח בשנה. בנק ישראל העריך את הפגיעה בכלכלת ישראל בתרחיש מחמיר בסכום של למעלה מ-49 מיליארד ש"ח בשנה. הערכות אלה שקולות למעלה מ-10% מתקציב המדינה המוצע לשנת 2023.

ההערכה כי כלכלת ישראל עתידה להיפגע מתבססת על העובדה כי הספרות הכלכלית הראתה באופן משכנע כי כאשר מוסדות משפטיים וכלכליים, כגון מערכת משפט, משטרה, מוסדות חינוך ומחקר, בנק מרכזי, אמצעי תקשורת וכיו"ב, אינם עצמאיים, הם אינם יכולים לרסן את כוחו של השלטון, ואז פושה במדינה שחיתות, והמנגנון הממשלתי מאבד מיעילותו, בין אם משום שלתפקידים ציבוריים מתמנים אנשים על בסיס קשרים אישיים וקרבה לשלטון ולא על בסיס כישורים, ובין אם משום שאנשים מוכשרים מעדיפים לא לעבוד בסקטור ציבורי כזה.

אלא שלא רק הסקטור הציבורי נפגע: כאשר למערכת משפט מתמנים שופטים המקורבים לשלטון, נפגעת איכות ההחלטות שיפוטיות, ונפגע האמון במערכת המשפט ולא לה השפעות הרסניות על התמריץ של עסקים להשקיע ולהתפתח. מאמר רב השפעה מ-2019 של אסמוגלו ואחרים מראה כאשר מדינה שאיננה דמוקרטית הופכת לדמוקרטית, התוצר לנפש גדל ב-25 השנים הבאות בכ-20%.

הקואליציה בחרה עד כה להתעלם מאזהרות הכלכלנים, תוך שראש הממשלה ושר האוצר טוענים שאין מדובר ב"דרמה גדולה" ותוך הבטחות ש"יהיה בסדר". התעלמות זו מדאיגה ביותר. כשליז טראס נבחרה לראשות ממשלת בריטניה בספטמבר 2022, היא הודיעה שבכוונתה לקצץ במיסים, תוך התעלמות מאזהרות הכלכלנים כי המהלך יביא למיתון, יאיץ את האינפלציה, ויערער את יציבות המערכת הפיננסית. ואכן, כפי שהכלכלנים חזו, השווקים בבריטניה קרסו, ולמרות שליז טראס נאלצה להתפטר אחרי כהונה של 45 ימים בלבד, וקיצוץ המיסים שהיא הכריזה עליו בוטל, לבריטניה נגרם נזק כבד.

אמנם ה"רפורמה המשפטית" הושהתה בינתיים, אך גורמים בכירים בקואליציה מבטיחים שהחקיקה תתחדש בקרוב. הספרות הכלכלית, הערכות של מומחים, והניסיון מבריטניה מלמדים כי חידוש הרפורמה ללא הסכמה רחבה צפוי לחולל כאן סופה כלכלית. הנזק שיגרם לתושבי ישראל מסופה זו איננו גזירת גורל. ניתן למנוע אותו.

פרופסור יוסי שפיגל, ביה"ס לניהול ע"ש קולר, אוניברסיטת תל אביב, ונשיא האגודה הישראלית לכלכלה